

Opracowały:
Izabela Kazimierska, Indira Lachowicz, Laura Piotrowska
**NAUCZYCIELSKIE SPOŁECZNOŚCI UCZĄCE SIĘ
JAKO PRZYKŁAD UCZENIA SIĘ PRZEZ DZIAŁANIE**

Publikacja powstała w ramach programu *System doskonalenia oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganii szkół* realizowanego przez Ośrodek Rozwoju Edukacji – projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego

W trakcie realizacji rocznego planu wspomagania zadaniem szkolnego organizatora rozwoju edukacji (SORE) jest aktywne wspieranie dyrektora i zespołu nauczycielskiego w procesie wprowadzania zmiany. Realizacja tego zadania odbywa się w formie konsultacji indywidualnych i grupowych, które są bezpośrednio prowadzone przez SORE. Poza osobistym zaangażowaniem SORE może zaproponować nauczycielom różne formy samorozwoju, które wzmacniają rezultaty szkoleń, prowadzonych przez ekspertów i umożliwiają osiągnięcie znaczącej poprawy jakości pracy. Przykładem takiej formy zaproponowanej dla nauczycieli może być rozwiązanie opisane przez profesora Dylana Wiliama.¹

W czasie wykładu wygłoszonego w dniu 29 stycznia 2010 roku w Bibliotece Narodowej prof. Dylan Wiliam postawił pytanie, dlaczego badania z zakresu edukacji mają tak mały wpływ na codzienną praktykę nauczycieli.

Dwadzieścia lat temu mieliśmy raczej ponure prognozy, nie było wtedy zbyt wielu badań, mówiących o tym, że możliwa jest zmiana praktyki nauczycielskiej. Na przestrzeni lat wydano ogromne sumy pieniędzy na szkolenia rozwoju zawodowego, jednak nie przyniosły one zmian w praktyce nauczycielskiej. W ostatnich latach stało się jednak jasne, że nieskuteczne wysiłki mające na celu poprawę sposobu nauczania, nie przesądzają o efektach takich prób w przyszłości. Wynika to z faktu, że dotychczasowe próby nie były przeprowadzone konsekwentnie w tych obszarach praktyki nauczycielskiej, w których według wyników badań edukacyjnych jest to konieczne.

Jeśli mamy pomóc nauczycielom w podnoszeniu poziomu osiągnięć uczniów, naszym punktem wyjścia musi być to, co na te osiągnięcia najbardziej wpływa. Ta kwestia jest bardzo istotna, ponieważ możemy pomóc nauczycielom zmienić wiele rzeczy w ich praktyce. Niektóre z tych zmian będą miały duży wpływ na uczniów, inne nie zmienią praktycznie nic. Jeśli chcemy poważnie zająć się podnoszeniem osiągnięć edukacyjnych, musimy pomóc nauczycielom w zrozumieniu tego, co naprawdę jest istotne, a nie tylko interesujące, szybkie czy łatwe do zmienienia.

CEL, CZYLI TO, W CZEGO ZMIANIE CHCEMY POMÓC NAUCZYCIELOM

Profesor D. Wiliam w zakresie tego, co jest istotne i ma przełożenie na wyniki (czyli w zakresie celu) nie pozostawił słuchaczom większego wyboru. Porównując kilka aspektów: np. zmniejszenie liczebności uczniów w klasie, podniesienie przedmiotowych kompetencji nauczycieli oraz wykorzystanie na lekcji strategii oceniania kształtującego, stwierdza że najkorzystniejsze z punktu widzenia ekonomicznego jest wprowadzenie tego ostatniego działania.

---

¹ *Relacja z wykładu prof. Dylana Wiliama „Ocenianie pomagające się uczyć: dlaczego, co i jak?” wygłoszonego w Polsce w w dniu 29 stycznia 2010 w Bibliotece Narodowej. Wizyta prof. Dylana Wilima w Polsce odbyła się pod patronatem Ministerstwa Edukacji Narodowej i została organizowana w ramach programu Szkoła ucząca się prowadzonego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej i Polsko-Amerykańską Fundację Wolności. Uczestniczka wykładu Laura Piotrowska z przekazanych treści oraz z materiałów udostępnionych przez organizatora uczestnikom wybrała elementy istotne z punktu widzenia budowania nauczycielskich społeczności edukacyjnych jako najefektywniejszej formy rozwoju nauczycieli.*

Inicjatywa	Liczba dodatkowych miesięcy nauki w roku szkolnym – oszczędność liczona w czasie nauczania	Roczne koszty przypadające na jedną klasę
Zmniejszenie liczebności klasy (o 30%)	4	20 000 GBP*
Podniesienie poziomu wiedzy przedmiotowej nauczyciela	2	?
Ocenianie kształtujące/Ocenianie pomagające się uczyć	8	2 000 GBP

*Przeliczenie zostało podane w funtach brytyjskich.

„Dużo lepsze wyniki przynosi stosowanie przez nauczycieli oceniania kształtującego, czy jak to się czasami nazywa oceniania pomagającego się uczyć (assessment for learning AfL). Badania, które Paul Black i ja recenzowaliśmy w latach 90, oraz te, które sami przeprowadziliśmy w Oxfordshire i Medway, wskazują, że koncentracja na ocenianiu kształtującym powoduje, że uczniowie zyskują aż 8 miesięcy nauki w roku szkolnym.

Wprowadzenie tych zmian kosztowałoby tylko 2 000 GBP od klasy, co oznacza, że ta strategia poprawy, o ile oczywiście jest wykonalna, jest 20 razy bardziej korzystna finansowo niż zmniejszanie liczebności klas.”

Vide: przypis nr 1

Wprowadzając do szkoły praktykę oceniania pomagającego się uczyć należy według profesora D. Wiliama zwrócić uwagę na dwie sprawy: pokazanie dowodów, że strategia AfL działa oraz wskazanie pewnej ilości praktycznych technik służących wdrażaniu AfL w klasie.

Dla profesora D. Wiliama dowody na skuteczność oceniania kształtującego (AfL) są mocne i dobrze opracowane. Często jednak nauczyciele mówią, że „Chcę uczyć w ten sposób, ale nie mogę, ponieważ muszę skupić się na ponoszeniu wyników nauczania”. Według profesora ważne jest, aby nauczyciele byli świadomi, że jeśli poprawią swoje umiejętności w ocenianiu kształtującym (AfL), to ich uczniowie będą mieli większą szansę na uzyskanie wyższych wyników w testach i na egzaminach.

ŚRODKI CZYLI TO, JAK CHCEMY POMÓC NAUCZYCIELOM W ZMIANACH

W pierwszej części wykładu profesor skupił się na celu zmiany, jaka powinna nastąpić w szkole, aby proces uczenia się uczniów stał się bardziej efektywny. Druga część poświęcona została sposobom wsparcia nauczycieli, które umożliwiają wprowadzenie takiej zmiany.

Dziesięcioletnia współpraca profesora D. Wiliama z nauczycielami zaowocowała wypracowaniem modelu rozwoju zawodowego, umożliwiającego w większym stopniu wykorzystywanie w pracy strategii oceniania kształtującego.

Największe znaczenie w tym modelu ma pięć następujących kwestii: wybór, elastyczność, małe kroki, odpowiedzialność i wsparcie.

Wybór:

Nauczyciele muszą mieć wybór w kwestii tego, które aspekty swojej praktyki będą rozwijać.

Jeśli nauczyciele sami podejmują decyzję o tym, który aspekt swojego rozwoju zawodowego chcą uczynić priorytetem, istnieje większe prawdopodobieństwo, że osiągną sukces i staną się również za niego odpowiedzialni.

Elastyczność:

Nauczyciele potrzebują, by techniki oceniania kształtującego (AfL) były na tyle elastyczne, by mogli dostosować je do potrzeb swoich klas. Warto przy tym pamiętać, że w elastyczności tkwi niebezpieczeństwo, polegające na tym, że nauczyciele mogą tak bardzo zmodyfikować pomysł, że przestanie być skuteczny. Wprowadzą tzw. „zabójczą mutację”.

Stawianie małych kroków:

Aby zmiany w praktyce były trwałe, muszą zostać zintegrowane z istniejącymi już przyzwyczajeniami nauczycieli. Osoby zaangażowane w programy rozwoju zawodowego przyzwyczajone są, że nauczyciele zgadzają się wypróbować nowe metody, ale bardzo szybko z nich rezygnują. Powrót do starych nawyków zdarza się tak często, ponieważ nauczanie wymaga, by robić to w dużym stopniu automatycznie. Dodatkowym powodem przyzwyczajenia nauczycieli jest to, że najwięcej o nauczaniu dowiadujemy się przed 18 rokiem życia. Uczęszczając do szkoły poznajemy zasady jej działania, role nauczycieli i uczniów. Wzorce te pozostają zakodowane w nas przez całe życie. Badania pokazują, że podobnie jest z rodzicielstwem. To oznacza, że jakakolwiek zmiana w naszej praktyce nauczycielskiej jest niezwykle trudna. Zmiany, do których nawołuje prof. D. Wiliam, są dla nauczycieli trudne, ponieważ przeciwne są wszystkiemu, co sugerują im dotychczas stosowane zasady nauczania.

„Podczas naszych warsztatów dla początkujących nauczycieli mówimy, jak ważne jest „otwieranie” klasy, dawanie uczniom możliwości rozmowy. Jest to bardzo cenne, dlatego że jest korzystne dla rozwoju uczniów, jak i dlatego, że uważne przysłuchiwanie się podopiecznym daje nauczycielowi wgląd w ich rozwój. Jednak wielu nauczycieli postrzega „otwieranie” klas jako oddawanie kontroli, nowomodny pomysł wymyślony przez odciętych od rzeczywistości naukowców, którzy nie mają pojęcia o tym, jak wygląda prawdziwe nauczanie.”

Op. cit.

Wspieranie poprzez wymaganie odpowiedzialności:

Jest to tworzenie struktur, które wymagają od nauczycieli rozliczania się z rozwijaniem swojej praktyki, ale jednocześnie ich w tym wspierają. W ciągu ostatnich sześciu lat prof. D. Wiliam skupił się na jednym konkretnym mechanizmie nauczycielskich społecznościach edukacyjnych.

Z praktyki polskich nauczycieli wynika, że struktura nauczycielskich społeczności edukacyjnych może być skutecznie wykorzystana także przy realizacji innych celów, niezwiązanych z praktyką oceniania kształtującego.²

NAUCZYCIELSKIE SPOŁECZNOŚCI EDUKACYJNE JAKO FORMY DOSKONALENIA SIĘ NAUCZYCIELI.

O czym koniecznie powinniśmy pamiętać:

- 1/ Szkolny projekt wprowadzający Nauczycielskie Społeczności Edukacyjne wspierające się w rozwoju powinien od razu zakładać dwuletni okres ich trwania. W przypadku krótszego okresu NSE będą postrzegane jako inicjatywy jednoroczne i w następnym roku zastąpione czymś innym.
- 2/ Nauczyciele należący do NSE nie powinni uczyć tych samych przedmiotów (zespoły przedmiotowe) lub w tej samej klasie (zespoły klasowe). Warto taką społeczność tworzyć w oparciu o nauczycieli różnych przedmiotów i uczących na różnych poziomach.
- 3/ Najbardziej skuteczne społeczności powinny liczyć od 8 do 12 osób. Kiedy grupa składa się z mniejszej ilości członków zdarza się, że z powodu choroby niektórych członków w grupie występuje niewystarczające zróżnicowanie. W przypadku, kiedy grupa liczy więcej niż 12 członków, ograniczenia czasowe nie pozwalają na wypowiedzenie się wszystkich obecnych osób.
- 4/ Jeśli spotkania odbywają się zbyt często nauczyciele nie są w stanie wypróbować nowych praktyk w swoich klasach. Jeśli zbyt rzadko, spada tempo zmian i motywacja. Najlepsze rozwiązanie to jedno spotkanie w miesiącu.
- 5/ Aby spotkania odbywały się regularnie, potrzebna jest osoba prowadząca grupę. Osoba ta może się jednak zmieniać. Grupa sama decyduje, kto i w jakiej kolejności poprowadzi kolejne spotkania.
- 6/ Osoba prowadząca nie musi być ekspertem w dziedzinie, najważniejszym dla niej zadaniem jest dopilnowanie, aby wszystkie potrzebne materiały były gotowe, atmosfera była produktywna i przyjazna i spotkanie odbywało się zgodnie z planem.
- 7/ Najważniejszą rzeczą, o której należy pamiętać powołując NSE to to, że spotkania nie są celem samym w sobie i nie mają na celu poszerzenia wiedzy nauczyciela. Są środkiem do osiągnięcia celu, czyli do zmiany praktyki nauczycielskiej, a w konsekwencji do zwiększenia efektów nauczania.
- 8/ Każdy uczestnik przychodzi na spotkanie z własnym planem profesjonalnego rozwoju.
- 9/ Forma każdego spotkania powinna być taka sama i składać się z sześciu części:

---

² . Autorka relacji odnosi się do własnej praktyki trenerskiej, w czasie której przez rok szkolny 2009/10 była moderatorem grupy Pomocnych Przyjaciół z Gimnazjum nr 5 w Koszalinie w ramach kursu on-line realizowanego przez CEO. Grupa pracowała zgodnie z zaproponowanymi przez prof. D.Wilima zasadami, jednak cele jakie sobie postawiła do realizacji nie były związane z praktyką Oceniania Kształtującego, dotyczyły zadań wychowawczych szkoły. Wsparcie jakiego nauczyciele sobie udzielili i wspólna odpowiedzialność wpłynęły w istotny sposób na realizację postawionego zadania oraz na ostateczny sukces i zmianę postaw uczniów.

Część 1. Ćwiczenie wstępne (5 minut)

Z użyciem stopera osoba prowadząca przydziela każdemu uczestnikowi czas na „wyrzucenie z siebie” skarg dotyczących wszystkiego, co przeszkadza w pracy. W niektórych szkołach, aby uniknąć zaczynania każdego spotkania na negatywną nutę zastępuje się „minutę narzekania” minutowym opowiadaniem o jednej pozytywnej rzeczy, która ostatnio spotkała uczestników spotkania.

Część 2. Informacja zwrotna (25 minut)

Każdy nauczyciel, w tej części spotkania, daje krótkie sprawozdanie z tego, czego spróbował w praktyce i jak mu poszło. Wcześniej zadeklarował i zobowiązał się, że spróbuje czegoś na swoich zajęciach.

Część 3. Nowe pomysły (20 minut)

W ramach wprowadzania nowych koncepcji na każdym spotkaniu prezentowane są nowe pomysły, mogą to być pomysły na ćwiczenia, projekcja filmu przedstawiająca metodę, czy dyskusje na temat fragmentu książki.

Część 4. Planowanie działań (15 minut)

Każdy uczestnik spotkania planuje to, co chciałby osiągnąć przed następną sesją. Może to dotyczyć wypróbowania nowych pomysłów jak i konsolidacji wypróbowanych już technik. W tym momencie planuje się też wzajemne wizytacje, jeśli nauczyciele odczuwają taką potrzebę. Jednak, jeżeli w tym czasie nie zaplanuje się wzajemnych obserwacji, szanse na to, że te wizyty się odbędą znacznie maleją. Nauczyciele zachęceni są do brania udziału w wizytacjach pomiędzy spotkaniami.

Część 5. Posumowanie (5 minut)

Ostatnie 5 minut to krótka dyskusja czy grupa (bądź poszczególni nauczyciele) osiągnęła cele. Jeśli nie to, co z tym dalej należy zrobić.

Na zakończenie profesor stwierdził „Efektywny program rozwoju zawodowego dla nauczycieli musi odnosić się zarówno do praktyki nauczycieli, jak i tego, jak mogą się oni zmienić. Uważamy, że Ocenianie Kształtujące (AFL), wspierane przez Nauczycielskie Społeczności Edukacyjne (NSE), dają nam możliwość podniesienia jakości pracy nauczycieli na szeroką skalę. Wierzę, że jesteśmy o krok od stworzenia efektywnego modelu programów rozwoju zawodowego dla nauczycieli. Modelu, który będzie skuteczny niezależnie od jego skali.”³

---

³ Więcej informacji na temat poglądów prof. Dylana Wiliama można znaleźć na stronach CEO <http://www.ceo.org.pl/pl/ok> oraz w wydanej w języku polskim pozycji Paul Black, Christine Harrison, Clare Lee, Bethan Marshall, Dylan Wiliam "Jak oceniać, aby uczyć?" 2006. Dostęp na: czerwiec 2013.

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl